

предстает не только как сюжетно-семантический центр произведения, но и как свидетельство скрытого тяготения писателя к христианской аксиологии.

Ключевые слова: О. Уайльд, сказка, христианство, христианская культура, образ Христа-Младенца, библейская притча.

УДК 821.133.1-31(494)"20"М.-Ж.Уреш:7.037.5

І. Б. Кушнір

**Проблема сімейних цінностей у романі М.-Ж. Уреш
«Слуги ночі»**

Відома швейцарська письменниця Марі-Жанна Уреш, лауреат премії Е. Рам'єра 2013 р. за роман «Слуги ночі» (2010), демонструє поєднання сюрреалізму, поетичного магічного реалізму з елементами реалізму для відтворення кризи родини Смутків, що стали жертвою економічної кризи. В аналізованому творі доведено вияв у романному просторі будинку як символу домашнього вогнища, який захищають усі персонажі. Підсумовано, що роман «Слуги ночі» у формі фантасмагоричної казки трактує проблеми сучасної родини. Досліджено символіку образів, виявлені численні алюзії на твори письменників світової літератури.

***Ключові слова:** реалізм, магічний реалізм, символ дому, роман, сім'я.*

M.-J. Urech, a famous Swiss writer who received E. Ramier Award in 2013 for her novel «Valets of the night» shows a combination of surrealism, poetic magical realism and realism to speak about the crisis of Sadness family, the victim of economic crisis. The House is present as a symbol of hearth protected by all characters. It has been proved that the novel "Valets of the night" reveals the problem of a modern family in a form of phantasmagorical tale. Symbolical images have been studied;

multiple allusions on novels by well-known writers have been founded.

Key words: *realism, magical realism, symbol of house, novel, family.*

Постановка наукової проблеми та її значення.

Відома швейцарська письменниця і сценарист Марі-Жанна Уреш стає сьогодні відкриттям в сучасному українському літературному дискурсі. Вона заслужено нагороджена премією Ежена Рамьєра 2013 р. за роман «Слуги ночі» («Les Valets de nuit», 2010), а також за визнання і захоплення її фантасмагоричним світом у романах та новелах («Вибух в повітрі» («Foisonnement dans l'air», 2003), «Зал очікування» («La Salle d'attente», 2004), «Синдром падаючої голови» («Le Syndrome de la tête qui tombe», 2006), «Аксессуары для раю» («Des accessoires pour le paradis», 2009) – премія Бібліомедіа 2010, «Кіт, якого він тримав на повідку, як собаку» («Le Chat qu'il tenait en laisse comme un chien», 2011), «Адмірал стічних вод» («L'Amiral des eaux usées», 2008)). Кожен з її творів демонструє світ в собі, створений поєднанням сюрреалізму з елементами поетичного магічного реалізму, що міцно вкорінений у реальності: «la fiction construite sur la réalité», – як називає його Е. Вуст [2]. Науковою проблемою постає сім'я та сімейні цінності у фантасмагорично-сюрреалістичному поданні авторкою. Письменниця пише про абсурдний фантасмагоричний сюрреалістичний світ (що має багато спільного з світом Б. Віана і Кафки), у якому легко вгадується наше сьогоднішнє. Марі-Жанна Уреш зазначає: «Si le réel me nourrit, l'écriture me permet ensuite de modifier les normes du réel. L'écriture m'offre aussi la possibilité de porter un regard critique sur la société, elle est une force de transformation à laquelle je tiens» [4].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Звернення до аналізу творчості М.-Ж. Уреш спостерігаємо у критичних анотаціях та передмовах до її романів, більш ґрунтовний аналіз текстів є відсутнім. Звідси звернення до дослідження

творчості Марі-Жанни Уреш є, безперечно, мотивованим і виправданим.

Мета та завдання статті. Роман «Слуги ночі» (2010) розповідає про складну проблему сучасності – економічна криза та програма житлового кредитування США 2008 р. у формі фантазмагоричної казки. Читач потрапляє у сюрреалістичний світ, що є паралельним до реального, де у кожній сім'ї такі ж проблеми, як у всіх людей. Метою статті є дослідження символу дому як символу родини, який захищають усі персонажі, кожен у свій спосіб. Горе змушує родину акумулювати свої сили і працювати задля порятунку будинку і сім'ї. Для досягнення мети поставленні наступні завдання: охарактеризувати символічне значення персонажів (Натанаель Богомданий, Роза Смук, Серафим, Япаклу і Куниця), визначити цінності сім'ї на прикладі цієї родини, визначити функцію символу дому як втілення сімейних цінностей сучасної родини.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів досліджень. Персонажі живуть у казковому місті, покритому білим покривалом зі снігу, що могло б називатися Клівленд у реальному вимірі. Але покров чистоти не захищає їх від брудних намірів верхнього міста виселити родину з будинку у нижньому місті, що підпадає під знесення з метою збудувати там чудове місто майбутнього.

Казкова антитеза: всі події роману в нижньому місті відбуваються під покровом темряви чи ночі, а верхнє місто виглядає білосніжним і чистим. Від початку тексту прослідковується казкова опозиція темного і світлого, добра і зла, Палац верхнього міста – це сучасна будівля зі скла і бетону зі штучним освітленням замість сонця, бездушна, як і її мешканці. Бо у традиції казки світло проходить у ніч, як добро проникає і руйнує світ зла. Письменниця проводить червоною ниткою думку про діалектику добра і зла. Мешканці нижнього міста змушені там працювати по 24 години, щоб віддати гроші, взяті у

кредит для виплати позики за їхні живі будинки, що мають душу.

На початку роману з'являються слуги ночі, тобто, слуги системи (символ нещастя, що приходить під покровом ночі) – це виконавець у чорному плащі, що збирає оплату за житло і повідомляє про її підвищення.

Важливо зазначити що авторка показує трансформацію цього виконавця – від людини до гвинтика системи. «*Cet homme-là choisissait toujours une nuit sans lune ou une panne d'électricité pour se manifester*» [3, с. 17]. Спочатку він приходить в чорному його спина поступово округлюється, бо на ній підписують документи житловинаймачі, його чорнота забруднюється білим від паперів, востаннє він стає горбатим і не втримуючи рівновагу падає в сніг, як велика комаха Кафки. Йому допомагає встати на ноги його ж «жертва» Натанаель. Горб виконавця поступово збільшується як символ відповідальності за руйнування сімейного затишку (казкова традиція відповідальності за вчинене зло).

Світло свічки обігріває мешканців будинку і символізує життя, на противагу яскравому штучному освітленню Палацу. Перша сцена нагадує щасливу родину в різдвяній традиції Ч. Діккенса. Родина Смутків святкує п'ятиріччя дочки, за цим спостерігає темний слуга ночі, що своїм подихом може загасити полум'я свічки, тобто, позбавити родину сімейного вогнища: «*A travers la fenêtre givrée, le commissionaire regardait cette scene comme l'on observe une derriere fois un tableau avant de le recouvrir d'un drap. La petite souffléé les bougies. Pareille a un jeu de dominos, s'éteignirent une à une les lumières de la rue. Et puis celle de toute les rue, des aciéries, des églises, de la gare de triade, des ponts a bascule, du port et même la lanterne du phare, infime signe de vie au milieu des eaux glacées du lac. Seules les immenses tours de verres, qui dominaient orgueilleusement la ville, brillaient encore d'un éclat que même la lune n'aurait osé disputer*» [3, с. 15–16].

Щоб погасити заборгованість Натанаель, батько родини, знаходить щоразу додаткову роботу (вияв іронії авторки): «De 6 h à 7 h , il promenait les chiens des autres. Jusqu'à 16h 30, il était gardien de l'aciérie. De 17h à 20 h, il cirait des chaussures devant un grand magasin. Enfin, à l'heure où tous montaient se coucher, il sillonnait les routes enneigées de la ville au volant d'un camion chargé de sel. Il ne dormait plus dans son lit, mais dans une guérite de gardien. Evidemment, debout, c'était moins confortable. Sur 24 heures, il en travaillait 21. Ses 3 heures libres il en passait en famille» [3, с. 16 – 17].

Мати родини Роза (алюзія на прекрасну троянду і відомий вислів *la vie en rose* – бачити життя в рожевому світлі) з дівочим прізвищем Шанс, вийшла заміж ще тоді, як «як зняла свій зубний апарат» і змінила прізвище на Смуток. Відразу ж, пише М.-Ж. Уреш, її справи почали погіршуватися. Вона – продавець антидепресантів, найкращий менеджер трьох кварталів крім північного, що після народження дітей і виснаження від роботи втратила своє місце праці, її природна усмішка від антидепресантів поступово зів'яла. Вона випадково дізнається про наростання незадоволення у нижньому місті і віддає повстанцям свою єдину цінну річ – тітчину каблучку.

Зростання незадоволення зрозуміле, бо люди нижнього міста доведені до відчаю втратою будинків: «Avez-vous remarque que les tours de verre ne brillent plus du même éclat ? Avez-vous remarque que ces messieurs se jettent pas les fenêtres comme ils l'ont fait avec vote argent? Avez-vous remarque que le vent ne soufflé plus du nord, mais contre le nord?» [3, с. 158].

Найстарший у родині персонаж Серафін, що виконує функцію діда і родоначальника, мріє зустріти Чорного чоловіка (натяк на президента Обаму і Мартіна Лютера Кінга, «*homme bon et juste*»), що врятує його родину від виселення. Він блукає вулицями верхнього міста у безцільних пошуках того, що не існує, аж поки не втрапляє на вирізку з газети про смерть Чорного чоловіка: «C'est donc ici qu'on se retrouve! Soupira Séraphin. Tu m'as bien fait courir,

mais je n'aurais jamais réussi à te rattraper! Je comprends a présent pourquoi tu n'es pas intervenu, pourquoi tu as laisse les pannes, les vols, et le froid envahir la ville. Toi, un homme si bon ! d'où tu étais, tu ne pouvais déjà plus rien pour nous. Ne t'inquiète pas grand-père, lui dit l'homme aux yeux d'acier, moi je peux quelque chose pour toi !» [3, с. 140]. Символічно, що бог є чорної раси у романі: світло і добро наявне у темному.

Тоді Чорний чоловік сам приходить до діда, котрий вважає, що його врятував на війні, чи вони разом були біженцями в цю країну. Чорний чоловік запевняє, що він просто дуже медійний персонаж, тому всі вважають його знайомим, тільки дід не знає що таке сучасне телебачення. Дід читав тільки Біблію, тому і шукав допомоги у Бога. Тому висновок книги вкладений в уста саме цього фантазмагоричного Бога: «Ce n'est pas une panne d'électricité qui plonge l'homme dans le noir, mais son manque de clairvoyance, expliqua-t-il doucement. Ce ne sont pas des voleurs qui s'emparent de l'âme d'une maison, mais les hommes qui vendent leur âme pour une maison. Ce ne sont pas les chaudières qui cessent de fonctionner, mais les hommes qui deviennent froid et calculateurs. Ce ne sont pas les maisons que l'on condamne, mais ceux qui les habitent sans scrupules. Ce n'est pas une guerre, mais un appel à l'amour. Car pour celui qui aime, il y aura toujours la Lumière» [3, с. 166]. Люди продають свою душу задля матеріального багатства, втрачаючи світло своєї душі. Тому і місто потопає у темряві, так само як і у верхньому палаці є тільки штучне освітлення.

Дід повертається додому кажучи: я снів. («J'ai fait un rêve») [3, с. 43]. Авторка зауважує, що їхня зустріч є тільки галюцинацією, після якої життя залишається таким, як і то того. Чітко прочитується алюзія на антип'єсу С. Беккета «Чекаючи на Годо»: процес чекання на Годо повинен спонукати до дії. Відомо, що Годо не прийде і людині не слід чекати на чудесне вирішення її проблем, а бути активним творцем своєї долі.

Діти Япаклу і Куниця (що є персонажами і інших романів М.-Ж. Уреш, символи радості дитинства, нового

світу майбутнього) ховають іграшки в автоматі з картоплею за дозволом доброго гіганта, що там живе і погоджується прихистити всю родину. Чистий звук скрипки Куниці несе розширення простору і світло серед темряви, вона отримує з апредкрасну мелодію чистої дитячої душі одну копійку від туристів.

Фантастична істота на ім'я Філантропія (всюдисуща (з франц. – *ubiquiste*) і показна (з франц. – *exponentielle*) – такими епітетами характеризує її авторка) символізує душу будинку. У неї два ангели охоронці на плечах, що є звичайною справою для неї. Бо і ангели потребують охоронців. Вона співає свої пісні з символічними назвами (Плач рабів, Вальс хреста, За бойові заслуги, Танго авіаторів, Колискову безсоння) перед тим, як покинути будинок і полетіти в небо.

Верхнє місто процвітає, проте щоночі гаснуть десятки свічок у нижньому місті: «*Que font-ils la-haut? vous observant ils d'un oeil bienveillant, prêts à vous soutenir si vous trébuchez, à vous donner à manger si la faim vous tiraille, à vous soigner quand vous êtes malades? Non ! Ils baissent leur stores, comme s'ils pouvaient décider du cours de la lumière, et s'amusent. Ils s'amusent pendant que vous travaillez jour et nuit !...ils ont construit un golf de huit hectares au sommet de l'une des tours...et parfois, l'une de ces balles blanches leur échappe et vient s'écraser sur le bitume trois cent mètres plus bas. C'est ce qu'ils appellent la grêle*» [3, с. 80–81]. Так само і Будинок Смутків помирає, коли гасне сімейна свічка.

Остання сцена роману – примусове виселення сім'ї. Будинок трансформується у саркофаг. Філантропія востаннє співає пісню у порожньому мертвому будинку Серафін підпалює будинок, бо підпал – це теж світло. «*Elle lévissait au-dessus des décombrés, portée par Daphnée et Tournov, ses deux anges gardiens... elle s'élevait toujours plus haut et voyait.... Les tours de verres éteintes au pied desquelles protestaient une fourmilière humaine conduite par le prédicateur tandis que le vent du nord emportait des hommes pendus à des parachutes*

dores vers de nouveaux territoires, comme des spores prêtés à se multiplier le printemps venu» [3, с. 179–180].

Неминуче руйнування будинку, але і зміцнення родини. Руйнування веде до будування нового. Кінець що залишає надію, як у фільмах Кустуріци, які любить М.-Ж. Уреш за «le mélange des sentiments» [2].

Погляд письменниці на сучасний світ є песимістичним, проте жевріє надія на те, що процес руйнування сім'ї є неможливим через збереження сімейних цінностей і любові. «Qu'il était doux de vivre une vie de chien dans ce paradis blanc!» [3, с. 147]. І як у казці, світ нерівності і без правосуддя, що базується на стосунках сили, неминуче загине

Слід згадати і про словесну еквілібристику, прикладом якої є роман «Слуги ночі», цікавий як об'єкт дослідження для мовознавців-лексикологів (авторські неологізми, афоризми, парадокси, метафоричність, іронія лексичні поля білого і чорного). Відзначимо візуальність роману: домінування чорно-білого, що є зрозумілим, оскільки М.-Ж. Уреш є сценаристом декількох документальних фільмів (*Sorry, No Vacancies* (2001), *Le Mammoth céleste* (2002), *Monotone, mon automne?* (2005)). Частина роману короткі, як один кадр з чітко визначеним місцем і часом дії.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. В аналізованому творі доведено вияв у романному просторі будинку як символу домашнього вогнища, який захищають усі персонажі (Натанаель Богомданий, Роза Смук, Серафин, Япаклу і Куниця), кожен у свій спосіб. Зазначено, що фізичне руйнування будинку не веде до розпаду родини. Підсумовано, що роман «Слуги ночі» у формі фантасмагоричної казки трактує проблеми сучасної родини. Досліджено символіку образів, виявлені численні алюзії на твори відомих письменників світової літератури (Діккенс, Кафка, Беккет). Розкрито діалектичну єдність добра і зла, світла і темряви. Роман Марі-Жанни Уреш зумів водночас зачарувати і привернути увагу до

актуальної проблеми. «Казка нашого часу», (де добро викоренить зло), – вдале означення роману про родину, її цінності та бездуховність сучасного матеріального світу.

Доведено, що будинок виступає символом стабільності родини і її цінностей. Упорядкований простір будинку виключає хаос зовнішнього світу. Він є традиційним елементом архаїчної картини світу. Звідси метою родини є зберегти свій світ, захистити будинок значить захистити «свій» простір на відміну від «зовнішнього, чужого» світу (культивувати цінності дому підрозуміває не втратити сакральність). Дім у системі екзистенційно-символічних вимірів персонажів концентрує в собі сукупність розмаїття значень: родина, сімейність, свій захищений світ, дитинство.

Проаналізовано персонажів роману, що наділені поетично-філософським сприйняттям світу і теж є символічними: наявні архетипи Батька, Матері, Дитини, Прародителя.

Констатовано, що роман «Слуги ночі» є органічним елементом художньої системи письменниці як приклад фантазмагоричної казки для дорослих, багатощарової і багаторівневої, що не має одного лінійного прочитання. У традиції магічного реалізму вищезазначений роман характеризується поєднанням реального і фантастичного начал, буденного і міфологічно-символічного, картин реального та паралельного сюрреалістичного світів, причому вторгнення фантастичного в реальне подається як звичайна подія. У романі «Слуги ночі» фантазія така ж реальна, як і сама реальність.

Загалом дослідження творчості М.-Ж. Уреш знайде продовження у наступних наших розвідках про її художньо-цілісний магічний світ. У перспективі – дослідження фантастично-сюрреалістичних елементів у романах авторки.

Література

1. Vust E. Critique : Marie-Jeanne Urech Les Valets de la nuit [Electronic resourse] / Elisabeth Vust . – Mode of access: <http://www.culturactif.ch/livredumois/oct10urech.htm>
2. Vust E. Critique : Marie-Jeanne Urech Les Valets de la nuit [Electronic resourse] / Elisabeth Vust . – Mode of access: <http://www.viceversalitterature.ch/review/1539>
3. Urech M. J. Les Valets de la nuit / Marie-Jeanne Urech.– Editions de l’Aire, 2013.– 187 p.
4. Urech M. J. Marie-Jeanne Urech: «L’image est un Instantané de la vie qui peut être très inspirant.» Propos recueillis par Claude Zurcher [Electronic resourse] / Marie-Jeanne Urech . – Mode of access: <http://www.notrehistoire.ch/article/view/1122/>

Ирина Кушнир Проблема семейных ценностей в романе М.Ж. Уреш «Слуги ночи»

Известная швейцарская писательница Мари-Жанна Уреш, лауреат премии Э. Рамьера 2013 г. за роман «Слуги ночи» (2010), демонстрирует соединение сюрреализма, поэтического магического реализма с элементами реализма для отображения кризиса семьи Грусть, жертвы экономического кризиса. Дом раскрывается в романном пространстве как символ домашнего очага, который защищают все персонажи. Подчеркнуто, что роман «Слуги ночи» в форме фантасмагорической сказки показывает проблему современной семьи. Изучено символику образов, обнаружено аллюзии на произведения известных писателей мировой литературы.

Ключевые слова: реализм, магический реализм, символ дома, роман, семья.

УДК 82(100).09(092):130.2

М. В. Маркова

Філософські основи петраркізму

У статті проаналізовано дискурс любові у філософських парадигмах Платона, М. Фічино, Дж. Піко делла Мірандоли, а також трактаті Б. Кастильйоне «Придворний». Виділено ті ідеї й положення, які заклали фундамент концепції кохання Ф. Петрарки,